

С. О. Шехавцова, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Шехавцова С. О.

Педагогічні умови формування суб'єктності студентів педагогічних спеціальностей в процесі фахової підготовки.

В статті автор теоретично обґрунтовує такі педагогічні умови формування суб'єктності студентів педагогічних спеціальностей в процесі фахової підготовки, як випереджувальна спрямованість професійно-педагогічної діяльності студентів на основі інформаційно-комунікативних технологій; оптимізація іншомовної підготовки студентів в університеті; спеціальна інтерактивна підготовка на основі суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії; набуття практичного суб'єктного досвіду в ході проходження педагогічної практики. Було також доведено, що при розробці системи фахової підготовки студентів педагогічних спеціальностей слід враховувати посилення впливу глобалізованого світу, розвиток міжкультурної мобільності студентів, інноваційні процеси, що сприятиме оновленню змісту фахової підготовки студентів. Проведено комплексне дослідження використання інформаційно-комунікативних технологій в процесі формування суб'єктності студентів. Було визначено, що використання інформаційно-комунікативних технологій значно підвищує інтерес й загальну мотивацію студентів до навчання завдяки новим формам роботи і причетності до пріоритетного напрямку науково-технічного прогресу.

Ключові слова: суб'єктність студентів, фахова підготовка, інформаційно-комунікативні технології, оптимізація іншомовної підготовки, суб'єкт-суб'єктна педагогічна взаємодія.

Шехавцова С. А.

Педагогические условия формирования субъектности студентов педагогических специальностей в процессе профессиональной подготовки.

В статье автор теоретически обосновывает такие педагогические условия формирования субъектности студентов педагогических специальностей в процессе профессиональной подготовки, как опережающая направленность профессионально-педагогической деятельности студентов на основе

інформаційно-комунікативних технологій; оптимізація іноязычної підготовки студентів в університеті; спеціальна інтерактивна підготовка на основі суб'єкт-суб'єктного педагогічного взаємодія; накоплення практичного суб'єктного досвіду в ході проходження педагогічної практики. Було також доведено, що при розробці системи професійної підготовки студентів педагогічних спеціальностей необхідно враховувати збільшення впливу глобалізованого світу, розвиток міжкультурної мобільності студентів, інноваційні процеси, які будуть сприяти оновленню змісту професійної підготовки студентів. Проведено комплексне дослідження використання інформаційно-комунікативних технологій в процесі формування суб'єктності студентів. Було встановлено, що використання інформаційно-комунікативних технологій значно підвищує інтерес і загальну мотивацію студентів до навчання завдяки новим формам роботи та участі в пріоритетному напрямку науково-технічного прогресу.

Ключові слова: суб'єктність студентів, професійна підготовка, інформаційно-комунікативні технології, оптимізація іноязычної підготовки, суб'єкт-суб'єктне педагогічне взаємодія.

Сучасні соціально-економічні та політичні умови розвитку українського суспільства обумовили зміни, що відбуваються в системі вищої освіти. Перед системою освіти одним з провідних завдань постає завдання підвищення фахової підготовки спеціалістів педагогічних спеціальностей. На сьогодні, головною цінністю вищої професійної освіти, тому числі і педагогічної професійної освіти, є формування суб'єктності майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень показує, що окремі аспекти формування суб'єктності студентів в університеті розглядаються як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. У психолого-педагогічному напрямку цю проблему досліджували К. Абульханова-Славська, А. Брушлинський, М. Боритко, Т. Гущина, С. Мазова, Т. Ольхова, К. Осницький, В. Петровський, С. Савченко, Є. Сергієнко, Я. Фаріна, В. Чернобровкін та ін.

Положення провідних педагогічних теорій, що відображають сучасні тенденції педагогічної освіти, педагогічного становлення майбутнього вчителя та фахової підготовки студентів відображені в наукових працях О. Абдуліної, Л. Березовської, І. Беха, С. Вітвицької, О. Дубасенюк, Е. Зеєра, І. Зимньої,

Н. Кузьміної, О. Кучерявого, В. Леднева, А. Маркової, Л. Мітіної, В. Погрібної, В. Сластьоніна та ін.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов формування суб'єктності студентів педагогічних спеціальностей в процесі фахової підготовки.

В контексті фахової підготовки студентів педагогічних спеціальностей науковець О. Селіванова стверджує, що студент є суб'єктом своєї діяльності, оскільки він виступає носієм суб'єктного досвіду, який студент спонтанно отримує в процесі досвіду життєдіяльності в конкретних умовах, а також в процесі самостійного освоєння їм світу [2, с. 5]. Студент характеризується не тільки здатністю оволодівати змістом освіти, тобто соціальним досвідом, але й потребою співвідносити цей досвід із власним. При виконанні педагогічної діяльності студент має послідовно вирішувати сукупність взаємопов'язаних завдань: цілепокладання, моделювання умов, послідовність педагогічних дій, оцінка результатів та корекція. Відношення студента до майбутньої педагогічної діяльності визначає його позицію до неї, тобто суб'єктну позицію. Якщо студент займає певну суб'єктну позицію, то він виступає суб'єктом визначення мети, суб'єктом аналізу значущих для нього умов тощо [2, с. 5].

В контексті професійно-педагогічного становлення майбутніх фахівців, Е. Зеєр зазначає, що професійне становлення фахівця переважно зумовлено зовнішнім впливом. В контексті становлення особистості посилюється вплив зовнішніх соціальних факторів. При цьому зовнішній вплив неможна вважати домінуючим, оскільки вони завжди співвідносяться із життєвим досвідом студента, його індивідуальними психологічними особливостями. В цьому розумінні зовнішні впливи опосередковуються внутрішніми умовами, до яких належать своєрідність особистісних якостей студента, його соціальний та професійно-педагогічний досвід [1, с. 36 – 38].

З позицій професійної педагогіки В. Сластьонін визначає суб'єктну позицію студента „як позицію особистісного та професійного саморозвитку” [3, с. 266]. При цьому науковець додає, що суб'єктна позиція студента являє собою

системне відношення внутрішніх, психічних елементів, що дозволяють людині певним чином, тобто гармонійно, здійснювати взаємодію одночасно із зовнішнім та внутрішньо особистісним середовищем. Очевидно, суб'єктна позиція студента означає відповідність його цілей, мотивів, засобів дій педагогічним вимогам з одного боку, і вихід поза межі певних вимог, підкорення системи основних відносин завданням особистісного, в тому числі професійного самовдосконалення з іншого.

З одного боку, система фахової підготовки студентів педагогічних спеціальностей має враховувати сучасні досягнення та оновлення соціально-педагогічного контексту, а саме: посилення впливу глобалізованого світу, розвиток міжкультурної мобільності студентів, інноваційних процеси. Це є основою визначення змісту професійно-педагогічної підготовки в процесі формування суб'єктності студента, який спрямований на активний пошук можливостей формування системи ціннісних орієнтацій, моделюванню своєї майбутньої педагогічної діяльності, умінню адаптуватися до потреб і вимог полікультурного суспільства. З іншого – визначення концептуальних положень щодо формування суб'єктності в структурі фахової підготовки студентів педагогічних спеціальностей переконує в тому, що важливо враховувати особистісні потреби студентів до професійного саморозвитку та самовдосконалення, їх суб'єктний педагогічний досвід, при цьому створити передумови для вільного вибору змісту та форм в набутті суб'єктності.

Виходячи з цих позицій, нами були визначені такі *педагогічні умови* формування суб'єктності студентів педагогічних спеціальностей в процесі фахової підготовки:

Випереджувальна спрямованість самостійної професійно-педагогічної діяльності студентів на основі інформаційно-комунікативних технологій. Випереджувальна спрямованість професійно-педагогічної діяльності студентів в процесі формування суб'єктності відповідає потребам сучасного суспільства щодо готовності студентів до педагогічної діяльності в умовах суспільно-економічних змін. Особливо актуально це для майбутніх педагогів, які, з одного

боку, мають бути зорієнтовані на існуючий стан освіти, а, з іншого, – на перспективи майбутнього розвитку педагогічної науки. Тому, це зумовлює адекватність і позитивність реагування студентами на будь-які нововведення в системі освіти, зокрема активне використання комп'ютерних технологій в навчально-виховному процесі.

В останній час в Україні відбувається комп'ютеризація процесу навчання на всіх рівнях, зокрема й у вищих навчальних закладах. На сьогодні всесвітня мережа Інтернет пропонує майже безмежні можливості використання різноманітних матеріалів у різних сферах людської діяльності. Розвиток новітніх технологій передачі знань та інформації впливає на систему освіти й викликає значні зміни в методах навчання.

В українській системі освіти з'являється все більше можливостей користування цими новими технологіями, оскільки в усіх університетах є комп'ютерні та мультимедійні аудиторії з доступом до мережі Інтернет. Це дозволяє як викладачам, так і студентам використовувати інноваційні комп'ютерні технології в підготовці до професійно-педагогічної діяльності. Такі види діяльності, як перегляд автентичних художніх фільмів, створення учнівських презентацій з використанням Інтернет-технологій, пошук вправ та завдань у всесвітній мережі роблять процес навчання в університеті цікавішим та продуктивнішим.

Сьогодні інформаційно-комунікативні технології використовують практично в усіх галузях суспільного життя. Саме з цієї причини заслуговує уваги проблема професійно-педагогічної підготовки студентів, які б вільно володіли комп'ютерними знаннями і вміли застосовувати їх у своїй професійно-педагогічній діяльності. Використання інформаційно-комунікативних технологій в процесі формування суб'єктності студентів сприяє: по-перше, підвищенню інтересу й загальної мотивації до навчання завдяки новим формам роботи і причетності до пріоритетного напрямку науково-технічного прогресу; по-друге, впровадження принципу індивідуалізації навчання, оскільки кожен студент має можливість працювати в

індивідуальному сприятливому режимі; по-третє, об'єктивності контролю, зокрема, розвитку у студентів саморефлексії; по-четверте, формуванню вмінь та навичок для різноманітної творчої діяльності; по-п'яте, оволодіння навичками оперативного прийняття рішень у складній ситуації; по-шосте, доступ студентів до банків інформації, можливість оперативно отримувати необхідну інформацію.

У цьому випадку саме нові інформаційні технології стають головним засобом доступу до різних джерел інформації з різних галузей навчання. Формування суб'єктності студентів до професійно-педагогічної діяльності передбачає самостійний пошук, обробку, сприйняття та використання потрібної інформації, що є одним із найважливіших аспектів сучасного освітнього процесу у вищій школі і, в свою чергу, стимулює студентів до професійно-педагогічного саморозвитку та самовдосконалення.

Таким чином, інформаційно-комунікативні технології є багатофункціональним засобом навчання, які сприяють ефективності самостійного навчання, мотивують студентів до подальшого розвитку „самостей” і роблять цей буденний процес цікавим та ефективним.

На практиці випереджувальна спрямованість професійно-педагогічної діяльності студентів на основі інформаційно-комунікативних технологій в університеті забезпечується оновленням навчальних програм до змісту яких включені завдання з використанням інформаційно-комунікативних технологій тощо.

Наступною умовою формування суб'єктності студентів в університеті нами було визначено *оптимізація самостійної іншомовної підготовки студентів в процесі професійно-педагогічної підготовки в університеті*. Оскільки розвиток міжнародної мобільності студентів передбачає зростання ролі іншомовної підготовки майбутніх педагогів в процесі професійно-педагогічної підготовки в університет, то очевидно зростання ролі іншомовної підготовки в загальному освітньому контексті в університеті. Зазначену педагогічну умову зумовлюють як зовнішні, так і внутрішні передумови. Слід

відзначити, що спрямованість особистості на активне і самостійне засвоєння іншомовних знань, умінь і навичок щодо професійно-педагогічної діяльності, сприятиме розширенню можливостей студента для набуття суб'єктності.

На сьогодні формування суб'єктності студента неможливо поза міжнародного контексту, тому що сучасні фахівці все частіше стають учасниками міжкультурного діалогу, який дозволяє, з одного боку, вивчати міжнародний педагогічний досвід, а також проаналізувати власну професійно-педагогічну діяльність в контексті міжнародної практики та досвіду і, з іншого – розповсюджувати та апробувати власні педагогічні розробки не тільки на вітчизняному рівні, а й на міжнародному.

Щодо внутрішніх передумов, то вони передбачають вирішення таких проблем іншомовної підготовки студентів, які потребують невідкладного вирішення, а саме: по-перше, необхідність оптимізації процесу навчання іноземної мови за професійним спрямуванням; по-друге, посилення мотивації студентів до оволодіння іноземною мовою як засобом отримання професійно-значущої інформації.

Очевидно, якщо зовнішні передумови відображають соціальне замовлення українського суспільства щодо майбутніх педагогів з високим рівнем професійно-педагогічної підготовки, то внутрішні – впливають безпосередньо на рівень сформованості суб'єктності студентів до професійно-педагогічної діяльності.

Важливою педагогічною умовою, яка визначає специфіку формування суб'єктності студента в університеті є *спеціальна інтерактивна підготовка до професійно-педагогічної діяльності на основі суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії*. Інтерактивність як умова формування суб'єктності студентів зумовлена пошуками нових педагогічних методів та технологій навчання, які б сприяли не лише засвоєнню знань, вмінь та навичок, а забезпечували формування суб'єктності особистості, здатної до взаємодії у професійно-педагогічній діяльності. Інтерактивне навчання передбачає партнерську взаємодію викладачів із студентами, діалог, взаємозбагачення суб'єктним

досвідом та обмін думками щодо навчально-виховного процесу. В основі інтерактивного навчання полягає принцип полісуб'єктності, тобто суб'єкт-суб'єктна взаємодія між учасниками освітнього процесу.

Водночас у процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії відбувається посилення реальної взаємодії особистості з іншими учасниками освітнього процесу, спільної діяльності, що є передумовою особистісного розвитку. Така інтерактивна взаємодія дозволяє учасникам освітнього процесу, з одного боку, отримувати власний педагогічний суб'єктний досвід, а, з іншого, – аналізувати власні дії, тобто набувати навички рефлексування власних дій, та визначати подальші напрямки саморозвитку.

Інша педагогічна умова, яку було визначено в контексті формування суб'єктності студентів до професійно-педагогічної діяльності, – *це набуття практичного суб'єктного досвіду студентів в ході проходження педагогічної (виробничої) практики.*

Здебільше формування суб'єктності студентів педагогічних спеціальностей в процесі фахової підготовки розпочинається після того, як студент досконало ознайомиться із педагогічною професією, із вимогами, які стають подальшими орієнтирами у його професійно-педагогічній діяльності. Цей етап підготовчий, який передбачає утвердження суб'єктної позиції студента.

Далі на другому етапі відбувається планування стратегії змін своєї власних особистісних якостей на основі наявності суб'єктності у студента. І, насамкінець, етап реальних змін своїх якостей передбачає набуття студентом суб'єктного досвіду до професійно-педагогічної діяльності, який актуалізується під час виробничої практики. Якщо не відбувається усвідомлення студентом у достатній мірі цього процесу, то суб'єктність не набуває дієвого характеру.

В період навчання в університеті студенти отримують певні знання про методи та технології навчання й виховання учнів в системі психолого-педагогічних та методичних дисциплін. Потенційні можливості студентів для практичної реалізації суб'єктності студентів до професійно-педагогічної

діяльності та практичні умови для конкретного використання суб'єктності студентів пропонуються в період проходження педагогічної (виробничої) практики.

Таким чином, в статті було теоретично обґрунтуванні педагогічні умови формування суб'єктності студентів педагогічних спеціальностей в процесі фахової підготовки, що дозволяє зробити висновки узагальнюючого характеру. Було обґрунтовано доцільність створення таких педагогічних умов: випереджувальна спрямованість професійно-педагогічної діяльності студентів на основі інформаційно-комунікативних технологій; оптимізація іншомовної підготовки студентів в процесі професійно-педагогічної підготовки в університеті; спеціальна інтерактивна підготовка до професійно-педагогічної діяльності на основі суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії; набуття практичного суб'єктного досвіду студентів в ході проходження педагогічної практики.

Перспективи подальших пошуків у вирішенні зазначеної проблеми ми вбачаємо у розроблені методичних рекомендації щодо формування суб'єктності студентів педагогічних спеціальностей в процесі фахової підготовки, враховуючи зазначені педагогічні умови.

Література

1. Зеер Э. Ф. Психология профессий: учебное пособие для студентов вузов / Эвальд Фридрихович Зеер ; Академический Проект; Екатеринбург. – 2-е изд., перераб., доп. – М. : Изд-во „Деловая книга”, 2003. – 336 с.

2. Селиванова О. Г. Субъектность как феномен современных психолого-педагогических исследований / О. Г. Селиванова // Академический вестник Института образования взрослых Российской академии образования. Человек и образование. – 2010. – № 2 (23). – С. 4 – 8.

3. Сластенин В. А. Сластенин : монография / Виталий Александрович Сластенин. – М. : Издательский Дом МАГИСТР-ПРЕСС, 2000. – 488 с.

Shekhavtsova S. O.

Pedagogical Conditions of Forming Students' Subjectivities of Pedagogical Specialties in Teacher's Training Process.

The author theoretically determines the pedagogical conditions of forming student's subjectivities of pedagogical specialties in teacher's training process. The system of professional students' preparation of pedagogical specialties has taken into consideration the current achievements and the regeneration of the social and pedagogical context such as the intention of the globalizational world, the development of students' cross-cultural mobility, different innovative process, which stimulate the renewal of the professional and pedagogical students' training. The professional training of future teacher has to be directed to the active search of opportunities of forming the system of values, to the modeling their future pedagogical performance and to the skills of adaptation in accordance with the multicultural world requirements. In the article the following pedagogical conditions were offered: the advanced students' orientation to the professional and pedagogical performance on the basis of informative and communication technologies, the optimization of students' foreign language preparation in the university, the creation of a special interactive activity on the basis of subject-subject pedagogical cooperation and the accumulation the subjective students' experience during the pedagogical practice. The complex research has been carried out concerning to the usage of the communicative and informative technologies in the process of forming students' subjectivities. It has been established the usage of the communicative and informative technologies noticeably increases students' interest and general motivation to the education due to the new forms and because of relating to the priority direction of the scientific and technical progress.

Key-words: student's subjectivities, professional students' preparation, informative and communication technologies, the optimization of students' foreign language preparation, subject-subject pedagogical cooperation.

Відомості про автора

Шехавцова Світлана Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської філології ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Стаття надійшла до редакції 03.12.2014 р.

Прийнята до друку 26.12.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Савченко С. В.